

Коробко Д.С.

студентка,

Житомирський державний університет

імені Івана Франка

ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОЗВИТКУ СТАРШОКЛАСНИКІВ, ЯКІ ЗНАХОДЯТЬСЯ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ

Згідно до сучасного законодавства в сфері соціального захисту, діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, належать до категорії дітей, які знаходяться у складних життєвих обставинах (СЖО) [6]. Більшість цих дітей проживає поза родиною, в умовах соціальних закладів, зокрема інтернатах, дитячих будинках, центрах соціально-психологічної реабілітації дітей, що значно впливає на процес становлення та розвитку особистості.

Теоретичний аналіз наукової літератури з особливостей психологічного розвитку дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківської опіки, засвідчує, що умови розвитку та життєдіяльності в інтернатному закладі впливають на особистісний розвиток старшокласників СЖО. До цих умов відносяться закритий тип інтернатної установи, відсутність дитячо-батьківських стосунків, відгородженість від суспільства, що може призвести до проблем в емоційному, інтелектуальному, мовленнєвому та фізичному розвитку, наявності звуженого світогляду, труднощів в процесі соціалізації та інтеграції в суспільство в цілому.

Одним із вагомих факторів формування особистості старшокласників СЖО є пережитий ранній травматичний досвід, а саме втрата батьків, розлука з близькими.

Відсутність сімейних відносин та зростання старшокласників в умовах інтернатного закладу сприяє розвитку дериваційних психічних розладів, а саме сенсорної, соціальної та емоційної деривації [2, с. 12].

Обмеженість сфери спілкування учнів школи-інтернат з іншими людьми може призвести до значних відхилень у соціальному та

духовному розвитку старшокласників, несформованості навичок практичної та мовної комунікації, неадекватності емоційних реакцій, нездатності до конструктивного вирішення проблем.

Порушення в сфері спілкування позначаються на розвитку особистості дитини-сироти, спотворюючи його уявлення про себе, ставлення до самого себе, ускладнюючи усвідомлення себе як особистості [4, с. 200].

Емоційний світ учнів інтернатних установ наповнений постійним почуттям тривоги, відсутністю безпеки, замкнутістю. Обмеження соціального простору та вимушена адаптація до великої кількості учнів веде до спрощення емоційного світу вихованців у взаємовідносинах із персоналом інтернатного закладу, наслідком якого є брак позитивних емоцій; несформованість стійких емоційних зв'язків; прояв егоцентризму; деформації статевої ідентифікації [3, с. 97].

Л.М. Шипіципа зазначає, що діти-сироти та діти, які позбавлені батьківської турботи, відрізняються млявістю емоційної поведінки, невмінням вступати в значимі відносини як з однолітками, так і з дорослими. Порушення емоційних контактів призводить до того, що дитина відчуває себе слабкіше інших, у неї розвивається низька самооцінка, почуття власної неповноцінності. Основним переживанням таких дітей стає «уявна ворожість світу по відношенню до нього» [5, с. 171].

В умовах вітчизняних дитячих будинків та шкіл-інтернатів у старшокласників СЖО інтелектуальний розвиток характеризується формальним характером засвоювання знань, неможливістю використання їх при вирішенні теоретичних і практичних завдань, інтелектуальною пасивністю, нерозвиненістю пізнавальних процесів, слабкою пам'яттю, нестійкою увагою, слабко розвиненого мислення (наочно-образного, абстрактно-логічного, вербального тощо), низькою ерудицією [4, с. 151].

У старшокласників інтернатних установ спостерігається спотворення структури самосвідомості, яка проявляється, в числі іншого, в складнощях адекватної самооцінки – в негативному ставленні до власної особистості, співвіднесенні себе справжнього з

собою в минулому і майбутньому, спотворенні очікувань і розмитості уявлень про майбутні рольові функції [1, с. 11].

Коллективістичний характер виховання, відсутність індивідуального підходу та авторитарне ставлення з боку педагогів призводять до нездатності старшокласників приймати особисті, відповідальні рішення, гальмується його самостійність.

Старшокласникам, які знаходяться у складних життєвих обставинах, притаманні примітивні, одноманітні мотиви, які пов'язані із сьогоденням або найближчим майбутнім. Ціннісно-мотиваційна сфера учнів школи-інтернат має свої особливості внаслідок особливих умов розвитку, виховання і має, як правило, обмежений набір бажань, потреб та надзвичайно розмиті й неконкретизовані уявлення про цінності.

Особливі умови соціально-психологічного розвитку старшокласників СЖО в інтернатному закладі, в свою чергу, проявляються в особливостях учбового процесу і впливають на процес професійного самовизначення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківської опіки, який проявляється у нечітких уявленнях про подальшу перспективу, неготовності до самостійного, свідомого та відповідального вибору майбутньої професії.

Діти-сироти та діти, позбавлені батьківської опіки, живуть тільки сьогоденням. Більш того, відсутність чітких уявлень про своє минуле перешкоджає становленню перспективи майбутнього [2, с. 34].

Теоретичний аналіз літератури з проблеми особливостей психологічного розвитку старшокласників СЖО показує, що особливі умови розвитку та життєдіяльності старшокласників в інтернатних установах мають певні відмінності від тих старшокласників, які виховуються в сім'ї, а саме в психолого-фізіологічних характеристиках розвитку; процесі формування міжособистісних стосунків; становленні та розвитку емоційно-вольової та інтелектуальної сфер особистості.

Отже, психологічні особливості розвитку старшокласників, які опинилися в складних життєвих обставинах, можуть призвести до

проблем в особистісному, професійному, життєвому, соціальному самовизначенні старшокласників СЖО.

Список використаних джерел:

1. Гордиевская Е.О., Старобина Е.М. Профессиональный выбор в процессе профессионального самоопределения детей-сирот : методические материалы для специалистов детских учреждений для детей-сирот. – Калининград : изд-во РГУ им. И. Канта, 2009. – 96 с.

2. Дуровина И.В. Психическое развитие воспитанников детского дома : монография / И.В. Дуровина, А.Г. Рузская. – Москва : Педагогика, 1990. – 264 с.

3. Канішевська Л.В. Виховання соціальної зрілості старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності : монографія / Канішевська Любов Вікторівна; Інститут проблем виховання НАПН України. – К. : [ХмЦНП], 2011. – 368 с.

4. Прихожан А.М., Толстых Н.Н. Психология сиротства. 2-е изд. – СПб. : Питер, 2005. – 400с.

5. Шипицына Л.М. Психология детей-сирот : учебное пособие. – СПб. : изд-во С.-Петербур. ун-та, 2005. – 628 с.

6. Закон України. Про порядок ведення службами у справах дітей обліку дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах. [Електронний ресурс] / Закон від 20.01.2014 р. № 27. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T052342.html.